

I. KAHRAMANMARAŞ SEMPOZYUMU

6-8 MAYIS 2004

KAHRAMANMARAŞ

ORGANİZASYON

MARAŞDER- KAHRAMANMARAŞ BELEDİYESİ

KATKI

Kahramanmaraş Valiliği- Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası

I. KAHRAMANMARAŞ SEMPOZYUMU

ORGANİZASYON HEYETİ

Doç.Dr. Said Öztürk (Başkan)

Mahmut Nedim Tepebaşı

Dr. Hacı Kutlu

Dr. Mustafa Bekerecioğlu

MARAŞDER

Halıcılar Cad. No 97, Kat 3 D. 6 Fatih/ İSTANBUL

Tel: 0212 635 46 46- Faks: 0212 621 99 44

KAHRAMANMARAŞ BELEDİYESİ

Tel: 0344 221 34 70 - Faks: 0344 223 12 36

Baskı-Cilt

Düzey

0212 613 40 41

© Her hakkı mahfuzdur.

BİRİNCİ CİLT

Mayıs 2005- İSTANBUL

OSMANLI DÖNEMİ MARAŞ ULEMASINDAN BİRKAÇ İSİM

Prof. Dr. Abdülkadir Özcan

Osmanlı'da ulema, eğitim, yargı ve fetva işlerini yürüten ilmiye sınıfının temsilcileridir. Ağırlıklı olarak devşirmelerin doldurduğu idarî zümrenin aksine bu sınıf Türk ve müslümanlardan oluşurdu. Yetiştikleri yegâne müessese ise medrese genel adı altında toplanan eğitim kurumları idi. Bilindiği gibi bu kurumlar, Türk kökenli kişilerin askerî zümreye geçebilmelerinin en önemli kaynağı idi. Daha kuruluş yıllarından itibaren Osmanlı idarecileri fethettikleri yerlerde medreseler açarak, ilhak ettikleri İslâmî devletlerdeki eski kurumların faaliyetlerini de sürdürerek eğitime önem vermişlerdir. Maraş ve yöresi Osmanlı idaresi altına XVI. yüzyılda girmiş ve buradaki diğer müesseselerle birlikte medreseler de varlığını sürdürmüş, hatta bunlara yenileri ilave edilmiştir. Biz burada bunlar üzerinde duracak değiliz. Sadece Dulkadir Beyliği'nin taht şehri, Osmanlı Devleti'nin bir sancağı olan Maraş kökenli sekiz müderris, kadı ve müftüyü kronolojik olarak tanıtmaya çalışacağız.

1-Muîdzade Mehmed Çelebi

Babası Maraş'ın köklü âilelerinden Âl-i Bektut'tan Abdülaziz Efendi'dir. Çocukluğunda iyi bir eğitim alan ve asrın ileri gelen ulemasıyla bilgi alış verişinde bulunmak için İstanbul'a gelen Abdülaziz Efendi Sahn-ı Seman müderrislerinden Seydî Efendi'nin muîdi ve ondan mülazım olmuştur. Ehl ü ıyal derdi ayağına köstek olduğundan, yolun yarısından dönüp sükûnet yolunu seçmiş ve memleketine yakın Elbistan'daki Evraniyye Medresesi'ne talip olmuş ve 933 (1527) yılında ölmüştür. Ölümüne "hayru'l-enâm"ibaresiyle tarih düşürülmüştür.

Muîdzâde olarak bilinen oğlu Mehmed Çelebi 922 recebinde (1516 haziran) Ashab-ı Kehf köyünde dünyaya geldi. İlk eğitimini o diyar ulemasından aldıktan sonra, İstanbul alimlerinden Mimarzâde Mustafa ve Sinan efendilerin derslerine katıldı. Bu arada Kanuni Sultan Süleyman'ın hocası Hayreddin Efendi'ye intisap edip, ondan mülâzım oldu. Önce 25 akçe yevmiye ile Edirne'de İbrahim Paşa, sonra 40'la İstanbul'daki Kepenekçi Sinan medreselerinde müderrislik yaptı. 971 saferinde (eylül-ekim 1563) yerine Bursa'da Manastır Medresesi'ne verilen Mehmed Çelebi, 974 cemaziyelevvelinde (kasım-aralık 1566) Edirne Dârülhadişi payesini elde etti. Zamanla mesleğinde daha da ilerleyerek 50'liden altmışlı medreselere yükseldi. 980 rebûlâhîrinde (ağustos-eylül 1572) ise Şam müftülüğüne terfi etti. O diyarda fetva ve tedris görevlerini ifa ederken "kaymakam-ı Zülfikar"sözünü aldı. 983 recebinde (ekim-kasım 1575) Kudüs kazası mevleviyet (eyalet kadılığı) itibar edilerek ilk defa Muîdzâde'ye tevcih edildi. Ancak orada göreve başlayamadan aynı yılın sonlarında vefat etti (983/1576). Şakaik müzeyyili Nev'îzâde Atâî kitaplarının zahrında, "ed-Dâ'î bi'l-gadât ve'l-aşîyy Mehmed b. Mu'îd el-Kadirî el-Bektûtî el-Maraşî"şeklindeki imzalarını gördüğünden söz eder. Ayrıca Âl-i Bektût'un Maraş'ta Dulkadir Beyliği zamanından beri abâ an ced ilim ve fazilet dolu bir sülale, Muîdzâde'nin de bu ailenin yanan bir mumu, annesi cihetinden dedesinin Abdurrahman b. Yusuf b. Bektut (ö. 931/1524-1525) hazretleri olduğunu belirtir. Kara Çelebi Efendi "Hayf Bektût'a"ibaresiyle ölümüne tarih düşürmüştür. Atâî'nin düşürdüğü tarih ise aşağıdaki kıt'anın son mısraıdır:

Çünkü İbnü'l-Mu'îd Bektûtî
Tâze dâğ urdu dehr-i fertûta
Biri kalkup dedi o dem târîh
Fevtine hayf İbn Bektût'a

Edeb ve fazilet sahibi biri olarak nakledilen Muîdzâde Mehmed Çelebi aklî ve naklî ilimlerde

söz sahibi, şiir ve inşâdan anlar, fetvaları sağlam, cevapları herkesin kabulü ve zamanının yegânesi olarak nakledilir. Muhâkemât beyne Tefsîreyn-i Kadı ve'l-Keşşâf, Ta`lîkat ale'l-Hidâye ve Ta`lîkat ale'l-Miftâh isimlerinde eserleri, ayrıca risaleleri, fetvaları ve Arapça şiirleri vardır.

Bostanzâde Mehmed Efendi Şam kadısı iken, onunla beylerbeyi mahsulüne dair meseleler hakkında münakaşalar yapmış, Muîdzâde tafsilatlı ve doyurucu fetvalar vermiştir. Atâî bu fetvaların hâlâ Şam mahkeme sicillerinde kayıtlı olduğunu belirtir.

Muidzâde'nin birkaç oğlu vardı. Bunlardan Mehmed Çelebi eğitimini tamamladıktan sonra Ahîzâde Mehmed Efendi'den mülâzım olmuş, Kazasker İvaz Efendi'ye bir risale sunmuş ve tedris hayatına Bursa'daki 40'lı Hançeriye Medresesi'nden başlamış, 994 (1586) yılında ölmüştür. Muîdî mahlasıyla şiirleri olup bir beyti şöyledir:

Görünen kûh-ı belâdır güzelin baş değil
Reh-i iklîm-i fenâdır kararan kaş değil

Bazı kasabalarda kadılık yapmış iki oğlundan Ahmed Çelebi adındaki küçüğü bilgili, hattı güzel ve yazısı hızlı biri olarak nakledilir. Şemseddin Maraşî'den naklen, "merhumdan Şerh-i Akaid okurken dersimiz kabir azabına geldiğinde bütün talebelerine hüsn-i itikad tavsiye etti. Bu konu işlenirken bir arkadaşımız muhalefet ederek inkâra kalkışmıştı. Bir gün tenezzüh için bir köye giderken müslüman mezarlığına varıldı. Bu kişi içine girilebilecek kadar oyuk bulunan bir mezara girdi. Orada medfun olanı tazib edeyim diye uygunsuz hareketlerde bulunurken feryada başlayıp, 'meded yandım ve kudret-i Bârî'ye inandım, beni kurtarın' diye yalvarmaya başladı. Tövbe istiğfar ederek yanıp yakıldı. Ben ve arkadaşlarım dehşet içinde kaldık. Allah hepimizi nefis ve şeytanın şerrinden korusun" şeklinde bir anekdot anlatılır.

2-Abdurrahman Efendi

Maraşlıdır. Eğitimini tamamladıktan ve mülâzım olduktan sonra tedris hayatına başladı. 40 akçalık medreseden mazul olduktan sonra Küçükçekmece'de Abdüsselâm Medresesi'nin 50 akça ile ilk müderrisi oldu. 992 saferinde (şubat-mart 1584) İznik Orhaniye Medresesi müderrisliği payesine mazhar oldu. 1001 ramazanında (haziran 1593) 80 akça yevmiye ile Maraş müftülüğüne getirilen Abdurrahman Efendi 1008 şabanında (şubat-mart 1600) öldü. İyi huylu, dindar ve ehl-i tarîk idi².

3-Abdülhalim Efendi

Maraş'ta doğdu. Eğitimini tamamladıktan sonra II. Selim'in hocası Atâullah Efendi'den mülâzemetle tedris hayatına başladı. Sırasıyla 990'da (1582) Beşiktaş'ta Sinan Paşa Medresesi hâriç itibar olunarak buna tevcih edildi. 994 rebiülevvelinde (şubat-mart 1586) Edirne Üçşerefeli Medresesi payesine yükseldi. 999 şevvalinde (temmuz 1591) Zal Paşa Sultanı Medresesine nakldi. 1000 muharreminde (ekim-kasım 1591) Sahn-ı Seman'a geldi.

Aynı yıl şevvalinde (temmuz 1592) Menemen ilhakı ile Manisa kadılığına nakldi. Kısa bir azil hayatı yaşadıktan sonra 1004 şevvalinde (haziran 1596) Medine, ertesi yıl Kudüs, 1008 recebinde (ocak-şubat 1600) tekrar Medine kadılıklarında bulundu ve 1009 cumâdelâhiresinde (1600/1601) öldü³.

¹ Nev'izâde Atâî, *Hadâiku'l-hakaik* (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, s. 236-237; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul [1315], IV, 121-122; Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 590; Ahmet Gül, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Dârülmadrislerin Yeri*, Ankara 1997, s. 156-157

² Atâî, aynı eser, s. 433; *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1311, III, 313; Baltacı, aynı eser, s. 150, 330

³ Atâî, aynı eser, s. 445; *Sicill-i Osmânî*, III, 301; Baltacı, s. 400

4-Maraşî Abdürrahim Efendi

Ulemanın birinden mülâzım olmuş, Çeşitli medreselerde müderrislik yapmış;1031 recebinde (mayıs-haziran 1622) Silivri'de Pîrî Paşa, 1038 şabanında (nisan 1629) Beşiktaş'ta Sinan Paşa, 1039 ramazanında (nisan-mayıs 1630) Üsküdar'da Rum Mehmed medreselerinde çalıştıktan sonra, 1048 zilhiccesinde (nisan 1639) ölmüştür. Âlim, salih ve âbid birisi olarak nakledilir⁴.

5-Semin Veli (Velîyüddin) Efendi

Maraş'ın Pazarköyü karyesinde doğdu. Eğitimi tamamladıktan sonra Hocaade Abdullah Efendi'den mülâzım oldu. Bazı küçük medreselerde çalıştıktan sonra sırasıyla 1043 zilhiccesinde (haziran 1634) Cezerî Kasım Paşa haricine;1047 rebiülevvelinde (ağustos 1637) Kılıç Ali Paşa;1051 recebinde (ekim 1641) Kadırga'da Sokullu Mehmed Paşa;ertesi yıl zilhiccesinde Gazanfer Ağa;1053 saferinde (nisan-mayıs 1643) Sahn-ı Seman, 1056 rebiülâhîrinde (nisan-mayıs 1646) Şah Sultan;ertesi yıl şabanında (eylül 1647) Süleymaniye medreselerinden birine tayin edilerek tedris hayatını tamamladı.

1060 şabanında (ağustos 1650) İzmir kadılığına getirilen Velîyüddin Efendi, aynı yıl zilhiccesinde (aralık 1650) ise Üsküdar kadılığına tayin edildiyse de yolda öldü. Âlim ve fâzıl biri olarak nakledilir. Minkarî Ömer Efendi ile akrabalık bağı kurmuş idi⁵.

6-Ömer Efendi, Sivasîzâde Hocası

Maraş'ta doğdu. İlk eğitimi memleketinde aldıktan sonra İstanbul'a geldi ve yüksek tahsilini burada tamamladı. Bu arada Halvetî Şeyhi Sivasî Abdülmecid Efendi'ye intisap etti ve oğlunun muallimliğini yaptı. Bu yüzden "Sivasîzâde Hocası"olarak anıldı. Şeyhülislâm Ahîzâde Hüseyin Efendi'den mülâzım olduktan sonra tedris hayatına atıldı. Bir süre küçük medreselerde çalıştıktan sonra sırasıyla, 1050 cemaziyelevvelinde (ağustos-eylül 1640) Hamamiye, 1054 saferinde (nisan 1644) İbrahim Paşa-yı Cedîd, 1056 rebiülâhîrinde (nisan-mayıs 1646) Molla Gürânî, ertesi yıl şabanında Hankah, 1059 şabanında (ağustos-eylül 1649) Sahn-ı Semân, ertesi yıl zilkadesinde Edirnekapı Mihrümâh'ı, 1061 şabanında (temmuz-ağustos 1651) Ayşe Sultan, ertesi yıl zilkadesinde Haseki Hürrem Sultan, 1066 şevvalinde (temmuz-ağustos 1656) Süleymaniye medreselerine tayin edildi. Daha sonra kazâ hayatına atılan Ömer Efendi 1068 muharreminde (ekim-kasım 1657) Halep, ertesi yıl muharreminde Mekke kadılıklarına tayin edildi. 1073 muharreminde (ağustos-eylül 1662) kendisine Vize ve Kırkkilise (bugün Kırklareli) kazaları arpalık verildi. 1074 muharreminde (ağustos 1663) Edirne Kadılığı'na getirildi ve 1077 cemaziyelevvelinde (kasım 1666) öldü. İlim, iffet, istikamet sahibi, dindar biri olarak nakledilir. Önce Şeyhülislâm Hanefî Mehmed Efendi ile akrabalık bağı kurmuş;sonra da Süleymaniye Medreseleri müderrislerinden Bahsîzade Abdülkadir Efendi'ye damat olmuştur⁶.

7-Hasan Efendi, İsmetî Tâbîi

Şeyh Hasan'ın torunu ve Hüseyin Efendi'nin oğlu olarak Maraş'ın Kars kasabasında doğdu. İlmiye mesleğine girip, ilk eğitimi Ankara Müftüsü Kırşehirli Mahmud Efendi'den aldı. Daha sonra İstanbul'a giderek Çeşmîzâde Abdürrahim Efendi'nin tavassutuyla Rumeli Kazaskeri Bahâî Efendi'den mülâzım oldu. Bazı küçük medreselerde çalıştıktan sonra 1057 recebinde (ağustos 1647) Bursa'da Haliliye, 1064 şabanında (haziran-temmuz 1654) Ahi Çelebi, 1068 recebinde (nisan 1658) Canbaziye, 1070 cemaziyelevvelinde (şubat-mart 1660) Atik Nişancı, ertesi yıl şabanında Atik İbrahim Paşa, 1073 cemaziyelevvelinde (ocak-1663 1663) Cedid Nişancı, 1075 muharreminde (ağustos 1664) Sahn-ı Semân, ertesi yıl cemaziyelâhîrinde Edirnekapı'daki Mihrümah, 1078 zilkadesinde (nisan-mayıs 1668) Kasım Paşa, 1081 zilhiccesinde (nisan 1671)

⁴ Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekayi'ü'l-fudalâ* (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, I, 45; *Sicill-i Osmânî*, III, 330

⁵ Şeyhî, aynı eser, I, 190-191; *Sicill-i Osmânî*, IV, 611

⁶ Şeyhî, aynı eser, I, 333-334

Yavuz Sultan Selim, 1083 muharreminde (mayıs 1672) Süleymaniye medreselerinde müderrislik yaptı. Daha sonra kazâ mesleğine geçerek sırasıyla 1084 recebinde (ekim-kasım 1673) Yenişehir, 1089 şevvalinde (kasım-aralık 1867) Mısır, 1093 muharreminde (ocak-şubat 1682) Mekke ve ertesi yıl Medine kadılıklarına tayin edildi ve kısa süre sonra öldü. Bilgili, cesur, iffetli ve gayretli biri olarak nakledilir. Gençliğinde Kazasker İsmetî Efendi'nin oğluna muallimlik yaptığından "İsmetî Tâbii"veya "İsmetî Hasan"ı diye anılır. Onun ilk kazaskerliğinde Galata kassamı mektupçusu olmuş idi⁷.

8-Kınalı Ebubekir Efendi

Maraş'ta doğmuş, İstanbul'a gelerek Kazasker Tevfikîzade Efendi'den mülâzım olmuştur. Tedris yoluna giren Ebubekir Efendi 1101 cemaziyelevvelinde (şubat-mart 1690) Cenâbî Efendi Medresesi'nde görev yapmış, 1107 recebinde (şubat 1696) ölmüştür. Fazilet ve sadâkat dolu biri olarak nakledilir⁸.

Sonuç olarak, bahsettiğimiz Maraş kökenli ulemadan Muîdzâde Mehmed Çelebi tedriste Edirne Dârülhadişi Medresesi müderrisliğine, fetvada Şam Müftülüğü'ne, kazâda ise Kudüs kadılığına kadar yükselmiştir. Abdurrahman Efendi tedriste İznik Orhan Gazi Medresesi müderrisliği, fetvada ise Maraş kadılığı yapmıştır. Abdülhalim Efendi tedriste o dönemin üniversitesi olan Sahn-ı Semân Medreseleri müderrisliğine, kazâ alanında ise Medine kadılığına yükselmiştir. Maraşlı Abdürrahim Efendi İstanbul'da Rum Mehmed Paşa Medresesi müderrisliği yapmıştır. Semîn Veli Efendi tedriste o dönemin üniversitesi olan Süleymaniye Medreseleri müderrisliğine, kazâ alanında ise Üsküdar Kadılığı'na kadar yükselmiştir. Sivasîzade Hocası Ömer Efendi de aynı şekilde tedriste Süleymaniye Medreseleri müderrisliğine, kazâda ise ikinci yüksek rütbeli kadılık olan Edirne Kadılığı'na yükselmiştir. İsmetî Tâbii Hasan Efendi de keza tedrisin zirvesi sayılan Süleymaniye Medreseleri müderrisliğine, kazâda da mevleviyet derecesinde olan Mekke Kadılığı'na kadar yükselmiştir. Kınalı Ebûbekir Efendi ise Cenabî Efendi Medresesi müderrisliği yapmıştır. Bunlardan ilk üçü XVI. yüzyılda, son beşi ise XVII. yüzyılda yaşamıştır. Maraş kökenli alimlerin mevcudu elbette bu kadar değildir. Ancak bir bildiri çerçevesinde ve giriş mesabesinde bu kadarcıkla iktifa olunmuş, diğer ulemanın tanıtımı daha sonraki çalışmalara bırakılmıştır.

⁷ Şeyhî, aynı eser, I, 501-502; *Sicill-i Osmânî*, II, 140

⁸ Şeyhî, aynı eser, II-III, 125; *Sicill-i Osmânî*, I, 175